

HUSAĀK

v odboji a SNP 1938 – 1945

Tomáš Černák Martin Mocko

MARENČIN PT

TOMÁŠ ČERNÁK, MARTIN MOCKO

HUSÁK

v odboji a SNP 1938 – 1944

MARENČIN PT

Kniha vyšla s finančnou podporou fondu na podporu umenia

u. fond
na podporu
umenia

© Tomáš Černák, Martin Mocko, 2016

© Marenčin PT, spol. s r. o., Bratislava, 2016

Jelenia 6, 811 05 Bratislava

marenčin@marenčin.sk www.marenčin.sk

Photo © Archív Múzea SNP v Banskej Bystrici, Národní archiv, Praha,
Slovenský národný archív, osobný archív Borisa Bortela, Tomáša Černáka,
Martina Mocka

Cover © Marenčin Media, 2016

Layout © Marta Blehová, 2016

Jazyková úprava Linda Benkovičová

602. publikácia

1. vydanie

ISBN 978-80-8114-653-4 (viaz.)

ISBN 978-80-8114-653-4 (ePub)

ISBN 978-80-8114-653-4 (PDF)

Úvod

Slovenské národné povstanie vynieslo mladého právnika Gustáva Husáka prvýkrát do sfér vysokej politiky, v ktorej sa s prestávkami udržal až do decembra 1989. Jeho životné osudy v rokoch 1938 – 1945 a cesta k organizácii Povstania boli plné zvrátov a splnených i nespĺnených ambícií. Husák prešiel v týchto rokoch zložitým politickým a osobnostným vývojom, ktorý predznamenal jeho ďalšie osudy v neskoršom období. Predkladaná práca autorov Martina Mocka a Tomáša Černáka preto prináša životný príbeh ambiciózneho advokátskeho koncipienta, ktorý sa počas druhej svetovej vojny musel vyrovnávať s nástrahami ilegálnej činnosti i nepochopením vo vlastných radoch, čo viedlo až k jeho dočasnému rozchodu s komunistickým odbojom.

Ďalej práca predstavuje Husákov profesijný rast i kontakty s predstaviteľmi vládnuceho režimu a návrat k ilegálnej činnosti, ktorý vyvrcholil prípravami Povstania. Stal sa jednou z jeho kľúčových politických postáv, čo mu prinieslo pozornosť i rešpekt predstaviteľov zahraničného odboja a po skončení vojny vysoké štátne a stranícke funkcie. Dostať sa až sem však nebolo vôbec jednoduché a vyžadovalo si to nemalú mieru osobného rizika, ktorú Husák musel podstúpiť. Pred čitateľom nie sú ukryté ani osudy Gustáva Husáka po potlačení Povstania, keď v horách Nízkyh Tatier bojoval o vlastné prežitie. S veľkou dávkou šťastia a s pomocou obetavých spolupracovníkov sa mu to aj podarilo.

Knihá nesleduje výlučne Husákovu osudu a neizoluje ho od ostatného diania doma i vo svete. Práve naopak – predkladá čitateľovi i plastický obraz fungovania komunistickej ilegality,

zložitých vzťahov v jej vnútri, perzekúcií voči nej či problematiku vzťahov v celom slovenskom odboji. Sleduje tak i ostatné ilegálne skupiny, ich snahu o zjednotenie a spoluprácu s vojenskými zložkami opozične namierenými proti vládnucemu režimu. Práca sa nevyhýba ani udalostiam odohrávajúcim sa za hranicami Slovenska, ktoré mali zásadný význam na domáce dianie. Čitateľ sa tiež dozvie, ako vyzerala situácia na povstaleckom území, s akými problémami sa politické a vojenské vedenie Povstania muselo po jeho vypuknutí vysporiadať a aký kapitál sa z neho snažila vyťažiť komunistická strana.

Prvú časť práce, teda roky 1938 – 1943, spracoval Martin Mocko a obdobie rokov 1943 – 1945 zase Tomáš Černák. Obaja autori mali za cieľ priblížiť toto zložené obdobie našich dejín predovšetkým bežnému, laickému čitateľovi, ktorý sa doteraz nemal možnosť bližšie zoznámiť so zložitými zákulisiami illegality a Povstania. Na tomto mieste by chceli autori vysloviť svoje veľké poďakovanie všetkým pracovníkom archívov a knižníc, ako aj všetkým priateľom a kolegom, ktorí akýmkoľvek podielom prispeli k vzniku tejto knihy. V neposlednom rade patrí vďaka vydavateľovi tejto knihy a najmä priamym aktérom opisovaných udalostí, ktorí pomohli svojimi spomienkami vyplniť medzery v archívnych fondoch a pochopiť celkovú atmosféru tej doby.

Časť I:
V ODBOJI A MIMO NEHO

(Martin Mocko)

1. UMIERAČIK ČESKOSLOVENSKEJ REPUBLIKY

Hoci udalosti predchádzajúce novému roku 1938 neveštili nič dobré, sotva niekto mohol tušiť, aké ďalekosiahle zmeny prinesie.

Počnúc hospodárskou krízou v roku 1929, boli liberálno-demokratické režimy v celej Európe dlhodobo na ústupe. Prestali byť schopné zamedzovať rastu konzervatívnych, autoritatívnych a fašistických režimov, ktoré slávil jeden úspech za druhým. Nacistická Nemecká ríša obsadila Porúrie, stratené v prvej svetovej vojne, a v roku 1937 anektovala Rakúsko. Talianski fašisti dobyli Etiópiu (Abesíniu). V španielskej občianskej vojne zvíťazili konzervatívne pravicové sily s podporou Talianska a Nemecka nad nepevnou ľavicovou koalíciou, podporovanou len Sovietskym zväzom. Spoločnosť národov sa ukázala byť bezzubou organizáciou, neschopnou naplniť svoje poslanie. Na tieto trúfalo drzé jednostranné gestá nebola uhladená západná diplomacia pripravená reagovať. Hoci by vojenské sily na to mnohonásobne stačili, demokratické národy ani ich vodcovia neboli pripravení prinášať obeť. Úspechy krajnej pravice tak akoby skutočne boli oným „triumfom vôle“, o ktorom hovoril legendárny nacistický propagandistický film.

Svoj podiel na tomto vývoji mal aj komunistický Sovietsky zväz. Spočiatku svoje sily sústreďoval viac na boj s konkurenčnými robotníckymi hnutiami, než proti nepriateľom z opačného pólu politického spektra. Avšak jeho vodcovia si zavčas stihli uvedomiť, odkiaľ im hrozí hlavné nebezpečenstvo. Od polovice 30. rokov už Sovietsky zväz vystupoval ako najdôslednejší

odporca širokej škály krajne pravicových režimov, ktoré komunisti súhrnne nazývali fašizmom. Dokonca sovietske vedenie prostredníctvom Komunistickej internacionály inštruovalo komunistické strany v jednotlivých krajinách, aby v záujme boja dočasne upustili od nastoľovania komunistického režimu ako bezprostredného cieľa. Komunisti, privyknutí disciplíne, rýchlo opustili svoje staré postoje a vžili sa do role najzásadnejších obrancov demokracie pred fašizmom, hoci aj po boku demokratickej „buržoázie“. Obzvlášť prirodzene sa s touto politikou stotožnili tí mladší, ktorí sa v tomto období ešte len zaraďovali do hnutia a ku ktorým patril aj hlavný hrdina tejto knihy.

Davisti a Šípisti

Gustáva Husáka čitateľovi istotne netreba priveľmi predstavovať. Začínal ako obyčajný chlapec z Dúbravky, ktorý vyrastal v Československej republike, spamätávajúcej sa zo svetovej vojny. Len vďaka nevšednému nadaniu a pracovitosti sa vymanil z osudu drobného roľníka alebo námezdného pracovníka, ktorý bol predurčený väčšine jeho rovesníkov. Absolvoval gymnázium a nastúpil na štúdium práv. To ho predurčovalo zaradiť sa do tenkej vrstvy vznikajúcej slovenskej inteligencie, do lepšej spoločnosti. Pri tejto ceste na vlastnej koži pocítil sociálne krivdy, ktoré sa veľmi hlboko vpísali do jeho vedomia a poskytli mu v živote cieľ. Skutočne odvtedy zvyšok života zasvätil ceste, ktorá sa začala hľadaním odpovedí na otázky doby. Rovnako ako mnoho iných v tých časoch, Husák svoje odpovede nachádzal v ideáloch deklarovaných komunistickou ideológiou.

Svetonázorovú otázku si sám pre seba definitívne vyriešil ešte pred nástupom na vysokú školu. Dospel k presvedčeniu, že príčinou hlavných nedostatkov spoločnosti je neobmedzené zhrňanie majetkov za každú cenu úzkou vrstvou boháčov a politický systém ochraňujúci toto ich postavenie. Reči o demokracii považoval len za zásterku na zaslepenie ľudí: „Každý má rovnaké volebné

práva. Rovnaký volebný hlas. Za šesť rokov raz môže hlasovať, ktorú chce stranu. Velkokapitalista tak ako robotník. Velkostatkár tak ako deputátnik. ... Prostý človek ľahko na to prišiel, že ten bohatší dirigoval štát i políciu a držal pri zemi občana bezmajetného. Sedeli síce na jednej loдке, ale jej smer určoval ten, kto sedel v kľúčových pozíciách majetkových a mocenských.“ Riešenie sa teda zdalo byť jednoduché: demontovať tento nefunkčný systém a namiesto neho zaviesť iný, lepší, zbavený prvotnej príčiny neduhov a založený na opačnom princípe – na spoločenskom vlastníctve. Oveľa hlbšie sa v úvahách o budúcom zriadení nešlo, väčšina pozornosti sa sústredila na prvú časť riešenia, aktuálnu ihneď – na zápas proti existujúcemu zriadeniu. Nakoniec – v Sovietskom zväze sa čosi také už budovalo, s nespornými úspechmi a nevídaným ekonomickým rastom. Spoľahlivé a presné informácie o odvrátenej strane sovietskej reality bolo ťažké získať. Fantastickým obvineniam, šíreným najmä antikomunistami, ťažko mohli komunisti veriť, zvlášť, keď mnohé tvrdenia boli evidentne nepravdivé, a aj mnohé pravdivé fakty o zločinoch boli jednoducho príliš neuveriteľné. A potom, mnohé si mohli mladí komunisti vnútorne ospravedlňovať vyšším záujmom – keď sa rúbe les, lietajú triesky. Veď išlo o zákonitý proces, dejinnú nevyhnutnosť...

V druhej polovici tridsiatych rokoch sa svojou aktivitou a schopnosťami veľmi rýchlo dostal do čelných pozícií v ľavicovom študentskom hnutí. Do roku 1938 vstupoval mladý Husák už v zápale politického boja. Ak by sa vtedy pozeral len do svojho blízkeho okolia, situácia by nemusela vyzerať zle. Komunistické hnutie na Slovensku síce rátať nanajvyš pár tisíc aktivistov, no tí boli o to zapálenejší pre vec. Presne podľa starého Leninovho boľševického princípu – nebudovať masovú stranu, ale stranu profesionálnych revolucionárov, bojom zocelený revolučný predvoj robotníckej triedy. V Bratislave, kde Husák pôsobil, mohlo ísť podľa kvalifikovaných odhadov o cca 400 aktívnych členov. Našli sa medzi nimi starci, ktorí ešte dávno pred vznikom KSC viedli robotnícke štrajky, mladíci z komunistických rodín

ešte hlboko pod zákonom, deti z dobrých rodín ktoré sa vymedzili voči svojmu prostrediu a hľadali si vlastnú identitu, i dost prelietavých dobrodruhov, ktorých priťahoval viac radikalizmus než konkrétna ideológia. Väčšinu však do chomúta komunistického presvedčenia priviedla trpká každodenná realita života, túžba zmeniť ju k lepšiemu pre seba i druhých a absencia nádeje v menej radikálne riešenie. Komunisti v tomto období pochádzali zvyčajne z robotníckeho prostredia alebo z chudoby. Tiež boli zväčša príslušníkmi niektorej neslovenskej menšiny: Maďari, Židia či Nemci. A práve túto medzeru začali vyplňať mladí študenti z prostredia okolo Husáka. Nadväzovali na tradíciu hŕstky komunistických intelektuálov z 20. rokov, podľa časopisu *DAV* nazývaných *davisti*: Vladimír Clementis, Ladislav Novomeský, Daniel Okáli, Ján Poničan, Peter Jilemnický, Fraňo Kráľ a ďalší. Pod ich vplyvom sa v tridsiatych rokoch v radoch mladých študentov sformovala akási druhá generácia davistov. Niekedy sa nazývali aj *šípisti* – podľa študentského časopisu *Šíp*. Husák, ako jeden zo spoluzakladateľov *Šípu*, bol medzi nimi na poprednom mieste. Podarilo sa im k sebe pritiahnúť pár desiatok príslušníkov mladej vysokoškolskej inteligencie, budúcich elít národa. Nešlo o zanedbateľný počet, keďže celý tento rodiaci sa stav na Slovensku tvorilo azda pár stoviek ľudí, navzájom sa poznajúcich zo štúdií a bratislavských kaviarní.

Mená mnohých *šípistov* sú záujemcom o nedávnu históriu známe, alebo aspoň povedomé. Spomeňme aspoň niekoľkých a povedzme čosi o ich detstve, mladosti a okolí, ktoré ich sformovali na mladých komunistických intelektuálov.

Len v skratke uvedme ľudí, ktorí zakladali *Šíp* spolu s Husákom. Jedným z nich bol Eugen Löbl. Jeho život je pomerne dobre známy najmä z jeho zatknutia v päťdesiatych rokoch, reformného úsilia v šesťdesiatych rokoch a aktivít v slovenskom exile po roku 1968. Nás pre obdobie druhej svetovej vojny nebude príliš zaujímať, pretože pre svoj židovský pôvod ju celú strávil v emigrácii.

Veľmi podobným prípadom bol Edo Friš. O rok mladší Husák ho upútal, keď ešte ako stredoškólák v samovzdelávacom krúžku vystúpil proti „reakčnej“ konzervatívnej prednáške profesora Milana Pišúta. Friš následne mladého rebela pritiahol na stretnutie u staršieho komunistu Júliusa Maibauma (neskôr si zmenil meno na Bránik), kde sa mládežníci gravituujúci ku komunizmu „školili“ a utužovali v ideológii. Krátko nato už Husák s Frišom cestovali do Žiliny na ilegálnu poradu organizácií komunistickej mládeže. Po nástupe na vysokú školu už spoločne v jednom šiku zakladali komunistickú skupinu vysokoškolákov, preli sa s predstaviteľmi ostatných politických smerov v študentstve, prispievali do DAVu a zakladali Šíp. A, samozrejme, pokračovali v robení podobnej zakázanej osvety medzi stredoškólákmi, aká aj ich pritiahla do hnutia. Aj Friša jeho židovský pôvod donútil stráviť vojnu v emigrácii, a preto sa mu nemusíme priveľmi podrobne venovať.

Na vysokú školu zároveň s Husákom nastúpil aj ďalší študent, ktorého predchádzala povesť radikálneho socialistu. Bol ním Ján Púll. Púll pochádzal z evanjelickeho prostredia Myjavy. Otec mu zomrel, keď mal 7 rokov. Matke sa podarilo vybudovať si obživu vo forme obchodu so zmiešaným tovarom. Už od mladosti si hľadal vlastnú cestu. Odmietal sa podriaďiť normám prostredia, z ktorého pochádzal: *„Matka chcela mať zo mňa „pána“, zazlievala mi, že sa kamarátim so spodinou, že sú to ľudia, ktorým sa nechce pracovať a chceli by iba brať. Malomeštiacka morálka je nemilosrdná voči ľuďom, čo sú v spoločnosti nižšie. Avšak ja som bol už oslobodený z morálnych pút rodiny, mal som iné záujmy a vlastné radosti. Keď som prechádzal z detského veku do mladosti, našiel som duchovnú a mravnú orientáciu, väčšiu istotu a oporu voči spoločnosti, v ktorej som žil. Vytváral som si svet nových hodnôt. Tejto cesty som nebol ochotný vzdať sa, ani keby som mal zaplatiť perzekúciou.“* Okolím bol preto považovaný za čudáka.

Nástup na skalické gymnázium znamenal aj prechod z vlašne evanjelickej rodiny do bigotne katolíckeho prostredia, z uzavretej

komunity mestečka ležiaceho bokom od hlavných ťahov do regionálnej metropoly Záhoria, pod vplyv liberálnych českých profesorov. Nové prostredie ho pri jeho povahe priviedlo až ku konfliktu ako s náboženským presvedčením, tak aj s masarykovskou demokraciou. Púllova reflexia svojej cesty ku komunizmu nám môže pomôcť pochopiť aj mladého Gustáva Husáka: *„Masarykovská demokracia priala poznaniu a vzdelaniu. Poskytovali sa štendiá, ktoré pokryli časť výdavkov – ak mal študent dobré známky a preukázal nedostačujúce majetkové pomery. Získať stredoškolské či vysokoškolské vzdelanie znamenalo sa dostať v spoločnosti vyššie, medzi lepšie situovaných, pravda, za predpokladu, že nenarušoval platnú spoločenskú morálku. Cieľom bolo vychovávať pracovne schopných, no morálne a občiansky poddajných občanov. Oficiálne sa politika do školy nepripúšťala. To bol ovšem iba plášť pre udržiavanie konzervatívneho zmýšľania a vypestovanie imunity voči radikálnym hnutiam. Ani jeden z našich profesorov nemal sympatie k socializmu, marxizmus bol nedovoleným učením. Ale je možné neprekračovať medze, keď je za nimi pravda? Cestou, ako prekonať čínsky múr medzi školou a spoločnosťou, bola čítba. Vtedy mi bol Wolker Bibliou a Poničanov výkrik „Temno nenávidím“ vyjadroval moje city.“*

Už v Skalici Púll spoznal niekoľkých podobne politicky orientovaných študentov, s ktorými neskôr spojil sily. História už takmer zabudla na medika Imricha Markoviča, hoci v týchto rokoch patrila medzi najpoprednejších komunistických študentov. Takisto aj v Púllovej rodnej Myjave sa vyprofilovala skupinka mladých komunistov, z ktorých sa viacerí zviditeľnili aj v odboji. Boli to najmä Ján Svikruha a známy slovenský svetobežnícky bohém, maliar a karikaturista Štefan Bednár, Púllov bratranec.

Krátko po nástupe na vysokú školu sa Púll skamarátil s komunistickými študentmi, ktorí tiež v približne rovnakom čase nastúpili na štúdium. Spoločne rýchlo oživilo činnosť socialistických spolkov a začali dobíjať aj pozície v spoločných študentských organizáciách. Púll spolu s Löblom, Frišom a Husákom tvorili

jadro tejto partie. Púll sa od leta 1935 stal hlavným redaktorom časopisu stredoškolských študentov *Svojeť*. Tým pádom sa dostalo viac priestoru aj prenikaniu názorov, ktoré reprezentoval, do radov budúcej inteligencie.

V priebehu 30. rokov posilňovali rady komunistických študentov o pár rokov mladší kolegovia. Jedným z takých bol Félix Vašečka. Bol najstarším zo štyroch synov stredného roľníka. Pred osudom sedliaka ho zachránilo vážne poranenie ruky v mladosti. Na robotu sa už nehodil, tak ho rodičia dali na štúdium. A keď už dali tú možnosť jednému, dostali ju aj ďalší jeho traja bratia. Mal šťastie, že rodina si to mohla a chcela dovoliť. Jeho otec bol totiž, slovami Félixu, „*absolvent zeleného kádru – liberálne a humanistic-ky orientovaný sedliak, ktorý nestaval na zdedenej morálke, podľa ktorej sedliak bohatne na deťoch ako najlacnejšej pracovnej sile*“. V dôsledku zranenia nastúpil osemročné štúdium na gymnáziu v Skalici až o dva roky starší ako ostatní, vďaka čomu ho aj ľahšie zvládol. Aj preto stíhal popri štúdiu rozširovať svoje obzory aj takými smermi, ku ktorým ho škola nevedla. V siedmom ročníku gymnázia sa zahľadel do spolužiačky Júlie, ktorá sa mu stala partnerkou na celý život.

Ako každý hlbavý mladý človek, začínal spytovať svet okolo seba. Citlivo vnímal všetko, v čom osobne prežitá realita kolidovala s tým, čo sa oficiálne hlásalo a okolie to pasívne prijímalo. Medzi prvými prišiel na pranie náboženský svetonázor. Nespútanosť ľudského vedomia mu učarila viac než tisícročné regule a vnútorne sa s náboženstvom definitívne rozišiel. Svojho učiteľa náboženstva vyťažal recitovaním Majakovského v samovzdelávacom krúžku. Keď v mladom veku písal prvé protináboženské poviedky a básne, ešte netušil, že ho oveľa neskôr život prinúti živiť sa takouto činnosťou. Jeho prvý príspevok v študentskom časopise *Svojeť* bol o iluzórnosti zblížovania sedliakov s inteligenciou bez zásadného sociálneho vyrovnania. Redakcia ho ako „sporný“ uverejnila len preto, „*aby sme ukázali, ako sa všelijako medzi našimi stredoškólákmi rozmýšľa*“.

Charakteristicky pre nespokojných ľudí jeho veku, veril v jednoduché riešenia komplikovaných problémov. Nemal pochopenie pre spoločnosť, ktorá sa zdanlivo len zo strachu, zo zvyku a z opatrnosti po týchto riešeniach bála siahnuť. Ešte nedostal od života prvých pár faciek, a tak nepatrične sebavedome hlásal svoju pravdu, programovú neprispôsobivosť a nechotu ohnúť chrbát. V rodine sa tradovalo, ako jeho tradične orientovaná matka plakala, keď v *Slováku* našla meno svojho syna v radoch socialistov. On sa však už rozhodol.

Vďaka týmto postojom sa ešte ako stredoškolač našiel v novom časopise *Šíp*. V *Šípe* sa dočítal o sociografickom výskume študentského spolku Detvan, do ktorého sa zapojil, a absolvoval poznávací pobyt v obciach severovýchodného Slovenska. O tamjších neuveriteľne biednych podmienkach života napísal do *Šípu* reportáž „*Zem tichej biedy*“ a miestnym obyvateľom adresoval aj básen, končiacu revolučnou víziou. Po príchode na štúdium práva v roku 1936 sa celkom prirodzene pridal k *Šípistom*.

Naraz s Vašečkom rozšíril rady komunistických študentov aj Michal Falťan. Aj o ňom by sme mali napísať tolko ako o Vašečkovi. Žiaľ, tragicky zomrel v pomerne mladom veku, takže nestihol zanechať spomienky. Priaznivcom histórie je lepšie známy jeho brat Samo Falťan. Michal pochádzal z obce Hradište. Gymnaziálne štúdium absolvoval v blízkom Lučenci. Tam mali komunisti silnejšie zázemie a zrejme to ho ako osemnásťročného priviedlo do radov KSC. Nadšený zo *Šípu*, stal sa jeho rozširovateľom a neskôr aj prispievateľom.

Po príchode na vysokú školu vytvoril s Vašečkom nerozlučnú dvojicu. Vašečkova manželka Júlia k ich kamarátstvu dodala, že Vašečka s Falťanom nielen bývali v spoločnej izbe, ale prvé roky mali aj jediný spoločný kabát, ktorý si podľa potreby požičiavali. Spoločne prechádzali celým údelom ľudáckeho Slovenska, povstaním aj tým, čo nasledovalo po ňom až do oslobodenia.

Od Husáka boli o niečo mladší a na vysokú školu prišli o pár rokov neskôr, čo v tomto veku ešte zohrávalo dosť veľkú rolu.

Preto voči nemu prechovávali úctu, rešpektovali jeho prvenstvo a vodcovskú autoritu. V tom bolo ich postavenie odlišné napríklad od Löbla, Friša a sčasti aj Púlla, ktorí boli Husákovi rovnocennými partnermi.

Hoci obaja pôvodne chceli podľa vzoru davistov byť komunistickými novinármi, podobne ako Púll sa na univerzite preorientovali na národohospodársky smer, ktorý bol vtedy súčasťou štúdia práv. Priviedol ich k nemu najmä liberálny profesor Imrich Karvaš, ktorého si v tejto knihe budeme musieť ešte veľakrát pripomenúť.

V druhej polovici 30. rokov mali mladí lavičiarci za sebou už kus práce. Vydávali študentský časopis *Šíp*, podnecovali a podporovali najrôznejšie vzdelávacie a sociálne iniciatívy, dokonca pretláčali nároky študentov aj do sfér veľkej politiky. Napríklad v roku 1936 Husák, ako predseda Sociálnej komisie Zväzu slovenského študentstva, napísal brožúrku *Študentská rukoväť* – praktickú príručku pre mladých vysokoškolákov o tom, kde a ako môžu získať sociálnu podporu. Zhrnul v nej svoje vlastné skúsenosti z ťažkých začiatkov a nekládol si pri tom servítku pred ústa. V tom istom roku citoval Vladimír Clementis Husákov sociálny prieskum mladej slovenskej inteligencie v prejave v poslaneckej snemovni.

Zároveň s tým komunisti organizovali vlastné frakcie vo všetkých možných študentských spolkoch a dobíjali v nich pozície. Na rozdiel od vrcholovej politiky sa im niekedy darilo dosahovať akčnú jednotu s ostatnými demokratickými a antifašistickými študentmi. V tejto koalícii viedli politický boj v študentských orgánoch, a neraz aj priamo v uliciach Bratislavy, proti približne rovnako silnej skupine najmä ľudáckych študentov, u ktorých v posledných rokoch narastali fašizačné tendencie. Najznámejším príkladom je tzv. *golemiáda* – vystúpenie protifašistických študentov zoči-voči pogromistickým protestom ľudáckych študentov proti premietaniu filmu *Golem*.

Pohľad *šípistov* na svoju činnosť po rokoch charakterizoval

Ján Púll: „Žiadna iná skupina nemala svoj časopis, iba my. Šíp nás zjednocoval, odhaľoval protivníkov, vzbudil pozornosť a rozruch. Bojovali sme proti straníckemu rozdeľovaniu štipendií, proti spreneverám fondov, proti sociálnemu tlaku na postavenie študentov, proti zvyšovaniu kolejného, proti nezamestnanosti inteligencie. Vedenie študentských spolkov sa dostalo pod palbu, že ich funkcionári sú nástrojom buržoáznej politiky proti študentom a mládeži, že nerozvíjajú v študentských spolkoch činnosť v záujme študentov, ale zneužívajú ich k osobnému prospechu. Odhaľovali sme špinavosti a nepravosti. V SSA sme sa rozpaľovali a oheň prenášali i na študentské schôdze a porady. Agrárnici o nás rozchyrovali, že chceme vykrútiť krk tým, čo niečo majú, a rozdeliť tým, čo nič nemajú. Táto propaganda ale náš postup nezastavila. Neboli sme ani Jánošici, ani anarchisti, ani teroristi, ale revoluční socialistickí študenti. Pracovali sme konkrétne a vecne. Naša činnosť spôsobovala disharmóniu v navyknutých postupoch, ale mala svoj rytmus v súlade s potrebami doby“.

Žiada sa dodať, že to, čo oni vnímali ako zásadovú nezmlúvavú kritiku, pôsobilo na okolie dojmom namysleného krikľúnstva nezdravo sebavedomých drzých mladíkov nekonštruktívne kritizujúcich veci, ktorým dostatočne nerozumejú, len za účelom zviditeľňovania sa. V oboch pohľadoch bol kus pravdy.

Samozrejmosťou pre komunistov-vysokoškolákov bola aj účasť na častých manifestáciách za tú či onú „pokrokovú“ vec, na akciách organizovaných KSC, či polokonšpiratívna stranícka práca ako schôdzovanie, roznášanie novín a letákov, lepenie plagátov alebo verejné agitovanie. Na účasť Husáka v tejto „mravenčej práci“ nám opäť zanechal spomienku Ján Púll: „Chodili sme spolu na porady a schôdze, do kina i pod viechu. Sekretariát KSS bol vtedy na Sládkovičovej ulici a keď sme z neho vynášali „Pravdu chudoby“ na kolportáž, zakrývali sme si tvár. Z domu oproti vraj bezpečnosť fotografovala, kto vychádza.“ Asi nebude bez zaujímavosti, že Husák sa k tomuto typu drobnej činnosti vo svojom neskoršom spomínaní veľmi nehlásil – či už mu bola ako

vrcholovému politikovi pod úroveň, alebo ju naopak považoval za niečo také samozrejme, že sa ani nebolo čím chváliť.

Po dokončení štúdií v januári 1938 nastúpil ako koncipient v advokátskej kancelárii Vladimíra Clementisa. Hoci ten chcel pôvodne prijať niekoho už zapracovaného, nakoniec prevážil osobný vzťah a stranícky záujem. Clementis, ako neprehradiateľná osobnosť slovenskej politiky, poslanec Národného zhromaždenia, ho zobral „do učenia“ nielen ako právnik, ale najmä ako politika. Husák písal do komunistických časopisov, naďalej funkcionáril v množstve študentských a ľavicových spolkov, chodieval rečniť na predvolebné manifestácie KSC a mal jednoznačne namierené do vrcholových funkcií v strane. Za svoj ideál o lepšej spoločnosti zápasil s výnimočným elánom a dral sa na povrch tempom, ktoré mohlo kdekomu klať oči. Rýchlejšie než iní kamaráti pochytil politické grify, a to aj s ich odvrátenou stránkou. Už v tomto období niektorým jeho kamarátom, hoci s ním stáli v jednom šíku, prekážala jeho „suchárska“ cielavedomá účelovosť, privlastňovanie si spoločných úspechov, alebo veľmi nerovnosťarske pasovanie sa do role vodcu.

Aj mnohí komunisti-robotníci pozerali trochu cez prsty na vždy uhladeného „pánskeho komunistu“ Clementisa – advokáta, ktorý sa oženil s dcérou riaditeľa banky. Síce boli vďační, keď ich Clementis zadarmo obhajoval pred súdom, keď v parlamente interpeľoval za ich vec, no predsa len bol pre nich čímsi cudzím. Husák, hoci tiež vzišiel z chudobného prostredia, sa dokonale vcítil do ťažko vydobytého postavenia inteligenta. Možno povedať, že sa v Clementisovi našiel. Ešte pred voľbami do mestského zastupiteľstva v lete 1938 dal mladý Husák najavo tieto svoje postoje aj verejne. Spolu s Edom Frišom si dovoľil na stránickej schôdzi v kine Olympia kritizovať postoj strany voči inteligencii. Vzápätí im vodca KSC na Slovensku Viliam Široký uštedril azda prvú veľkú lekciu praktickej politiky. Pozval si ich na stretnutie v byte Clementisa, tam im za tieto názory pohrozil bratislavskými robotníkmi a tak umlčal ich kritiku.